e*forum

Píše Daria Šemberová

(E*forum, 14. 10. 2020)

Trojjazyčná antologie ***„Die schönen Überbleibsel nach dem Ende der Welt.“ Sudeten, literarisch. „Piękne resztki po końcu świata.” Sudety literackie. „Krásné relikty po konci světa.“ Sudety literárně*** (**Dresden: Thelem, 2017**) obsahuje příspěvky německo-, česko- a polskojazyčných autorů a autorek, kteří se v roce 2015 setkali v dnešní Wrocławi (dříve Breslau), „aby na konferenci diskutovali každý ze svého úhlu pohledu o termínu ‚Sudety‘ a aby se navzájem seznámili s literárními texty, které se věnují tomuto prostoru“ (s. 9). Měla by zde být citována slova vydavatelů publikace **Jörga Berniga**, **Wojciecha Browarnyho** a **Christiana Prunitsche**, kteří v úvodu podtrhují, že „Sudety vstoupily do své postindustriální, postnacionální a snad i postkoloniální fáze“ (s. 7). Hlavní cíl knihy vydavatelé formulovali následovně: „Nápady, jak psát o Sudetech nově, překračují hranice národů, generací i literárních žánrů.“ (s. 9). Tato věta upozorňuje nejen na myšlenku nového počátku v souvislosti s literárním uchopením prostoru Sudet, ale i na zamýšlený charakter sborníku, jenž má překračovat hranice.

Přihlédneme-li ke skutečnosti, že je to 75 let od Postupimské konference, na níž se státníci tří spojeneckých vítězných mocností v létě roku 1945 shodli na novém geopolitickém rozdělení světa, jeví se nám četba shromážděných příspěvků vztahující se k této historické události jako logická. I název antologie naznačuje podobnou perspektivu: „po konci světa“ přišlo nové světové uspořádání, které s sebou přineslo jak politicko-ekonomické, tak i geograficko-teritoriální změny. Tři představitelé vítězných mocností Stalin, Truman a Churchill/Atlee se tenkrát shodli mimo jiné na „vykázání Němců z Polska, Československa a Maďarska“ (srov. *Potsdamer Konferenz 1945. Die Neuordnung der Welt* [Postupimská konference. Nové světové uspořádání]. Hg. für die Generaldirektion der Stiftung Preussische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg von Jürgen Luh unter Mitarbeit von Truc Vu Minh und Jessica Korschanowski. Dresden: Sandstein Verlag, 2020, s. 14). Tento krok zásadně ovlivnil poválečné dějiny regionu Sudet.

V souvislosti s kompozicí této 230 stran obsáhlé antologie musíme upozornit na podařenou a téměř vzorovou vyváženost: sborník obsahuje devět textů od českých, polských a německých autorů, z nichž jsou tři ženy. Je potěšitelné, že se toto uspořádání nevyznačuje pouze snahou o národnostní rovnováhu a genderovou vyváženost: spisovatele a spisovatelky, z nichž nejstarší je ročník 1928 a nejmladší 1982, lze rozdělit do tří věkových skupin. Přestože se sama antologie při řazení příspěvků drží abecedního pořádku, pokusíme se v následujících odstavcích o zařazení autorů do generačních skupin.

Nejobsáhlejší skupinu – toho si lze okamžitě povšimnout díky krátkým biografickým medailonům umístěným v příloze knihy – reprezentují autoři, kteří se narodili v 50., 60. letech a na počátku 70. let 20. století. Pokud budeme považovat za společné pojítko těchto literárních esejů konec druhé světové války a následující vlnu stěhování národů ve střední Evropě, k níž je vedle vyhnání Němců (jehož následkem přišlo o domov podle odhadů asi 14 miliónů lidí) nutné počítat i posunutí polských hranic na západ, nucené přesídlení etnických Lemků, ale i přistěhování slovenských Romů do českého pohraničí, můžeme autory, jako jsou Peter Becher (*1952), Jörg Bernig (*1964), Radek Fridrich (*1968), Olga Tokarczuk (*1962) a Jaromír Typlt (*1973) přiřadit ke druhé generaci, resp. ke generaci dětí. K první generaci, která zvěrstva páchaná bezprostředně po válce zažila na vlastní kůži, náleží německá autorka knih pro děti a mládež Gudrun Pausewang (1928–2020) a polský malíř, grafik a spisovatel Henryk Waniek (*1942). Nejmladší generace je v publikaci zastoupena českou spisovatelkou Jakubou Katalpou (*1979) a polským reportérem a fotografem Filipem Springerem (*1982).

Texty autorů první generace se vyznačují především tématem hledání. Gudrun Pausewang se ve své krátké povídce *Erst bin ich Mensch* [V první řadě jsem člověk] zabývá fenoménem nadnárodně definované lidskosti. Autorka vyznamenaná Německou cenou za literaturu pro děti a mládež (Deutscher Jugendliteraturpreis), zabývající se ve svém raném díle mj. problémem atomárního ohrožení a poukazující na následky atomových katastrof, líčí ve svém textu osudy německého sourozeneckého páru, který po smrti dědečka nalezne v čase vyhánění Němců útočiště u polského sedláka a vydává se tak na cestu hledání národní identity. Waniekův text *Das Hundedenkmal* [Pomník psa], silně autobiografická spleť vzpomínek, je zase literární rekonstrukcí vypravěčova dlouholetého a namáhavého hledání záhadného místa v Horním Slezsku, kde prožil po válce své dětství ve stínu hory Zobtenberg (Ślęża).

Texty druhé autorské generace jsou charakteristické dialektickým napětím mezi přítomností a nepřítomností. V příspěvku s příznačným titulem *Mein Sudetenland* [Moje Sudety] se Peter Becher zabývá tím, jak se subjektivní definicí přiblížit prostoru Sudet. V adventním příběhu *Zurüstungen* [Vánoční přípravy] přináší Jörg Bernig téma ritualizované zimní cesty, při níž se otec a syn rok co rok vydávají do Jizerských hor, „aby si přinesli řečený známý český vánoční stromeček“ (s. 25). V literární montáži *Januskopflandschaft* [Janusovská krajina], v níž se díky kombinované technice rozřezávání a spojování textového materiálu prolínají myšlenkové asociace s obrazově rétorickým dílem Johna Heartfielda, autora fotomontáží tvořícího v Praze a Berlíně, představuje Radek Fridrich svou jedinečnou metodu „tvoření frotáží v krajině“ (s. 60) a vypráví o svém snu dokončit „určitý druh sudetoněmecké knihy mrtvých“ (s. 72). Olga Tokarczuk ve své próze *Die unwilligen Eroberer* [Dobyvatelé proti vlastní vůli] přináší obrazy ze života obyvatel oblastí na východě bývalého Polska usadivších se po roce 1945 „v novém světě“ (s. 156), v dolnoslezské obci Nowa Ruda (Neurode), kde autorka bydlí. Jaromír Typlt, poslední a nejmladší z této druhé autorské generace, se ve své nanejvýš poutavé krátké próze *Sie sind nicht gekommen. Sie sind aufgetaucht.*

(In Anlehnung an das Prosastück Feld über mir) [Nepřijeli. Vytanuli. (Na motivy prózy Pole nade mnou)] zabývá nočními můrami a obavami v české vzpomínkové literatuře ze současnosti.

V textech třetí generace je naopak velmi akcentována antropogeografie sudetské krajiny. V eseji *Geografie eines Verlustes* [Geografie ztráty] se Jakuba Katalpa formou pregnantních miniaturních kapitol zaměřuje na dějiny a současnost těchto příhraničních oblastí. Filip Springer, pocházející z Poznaně, líčí své vzpomínky na početné cesty do oblasti Sudet, v literárním portrétu *Das Reich* [Krajina] přistupuje ke krajině Sudet s velkou pozorností a něhou, což je typické i pro jeho sbírku reportáží *Miasto-Archipelag* [Město-Souostroví].

Tichými hrdiny celé antologie jsou zajisté překladatelé a překladatelky Jiří Karas, Bogumiła Patyk-Hirschberger, Jana Zoubková, Małgorzata Słabicka, Věra Koubová, Dorota Dobrew, Jana Krötzsch, Doris Kouba, Jana Kudělková, Eva Kaizarová, Markéta Pěluchová, Nikola Mizerová, jakož i vydavatel Christian Prunitsch, jejichž hluboké znalosti a pilná překladatelská práce umožnily realizovat tento ambiciózní trojjazyčný projekt.

V konečném součtu čtenářům rádi tuto trojjazyčnou antologii doporučujeme, i když bychom přivítali ve výsledném výběru větší počet mladších literárních hlasů. Bylo by zajímavé porovnat, jak dnes – tzn. v období narůstajícího neoliberálního vykořisťování (jak lidí, tak krajiny) a navzájem se prolínající finanční, uprchlické krize a krize identity, během nichž se každodenní realitou stávají nejen ekonomická migrace, ale také útěk a nucené přesídlení – jak dnes tento geografický, urbánně-architektonický a kulturní prostor Sudet vnímají autoři narození v 80. a 90. letech 20. století. Několik málo návrhů na otázky související s „přepisováním, novým psaním a jiným psaním ve smyslu lokálních, popř. regionálních identifikačních kulturních praktik“ (s. 7), jak navrhují vydavatelé, by např. bylo: Jaké to je bydlet v první polovině 21. století v periferní oblasti Sudet coby příslušník nějaké etnické, náboženské, sexuální menšiny či jako matka samoživitelka, dlouhodobě nezaměstnaný člověk nebo důchodkyně žijící v osamění?

Přeložil Lukáš Motyčka

Jörg Bernig / Wojciech Browarny / Christian Prunitsch (eds.): *„Die schönen Überbleibsel nach dem Ende der Welt.“ Sudeten, literarisch. „Piękne resztki po końcu świata.” Sudety literackie. „Krásné relikty po konci světa.“ Sudety literárně.* Dresden: Thelem, 2017, 231 s.

www.ipsl.cz